

het apostolaat in de steden (preken, biechthoren en parochiële zielzorg, alsmede onderwijs en missie), door het geheel afzien van de zgn. *stabilitas loci* (d.i. de gebondenheid aan één klooster, kenmerk der monastieke orden) en door de internationale en democratische organisatie en bestuursvorm; aan het hoofd van een klooster staat een prior of gardiaan; diverse kloosters vormen een provincie, bestuurd door een provinciaal, die door de afgevaardigden van de kloosters op het provinciaal kapittel wordt gekozen; aan het hoofd van de orde staat de prior- of magistergeneraal, gekozen op het generaal kapittel door de afgevaardigden van de provincies.

Hun ontstaan vormden de bedelorden een mobiele kracht in dienst van de wereldkerk; zij droegen bij tot de geestelijke en sociale verheffing van de burgerij, alsmede tot de geloofsverbreiding in de missielanden. Hun theologen behoorden tot de grote meesters der hoogscholastiek. De academische activiteit van de bedelmonniken, hun exemptie van de bisschoppelijke macht en hun voorrechten wekten aanvankelijk veel tegenstand van de zijde der wereldgeestelijkheid. Te Parijs trad Willem van St-Amour als oppositieleider op, terwijl Thomas van Aquino en Bonaventura de rechten van de bedelmonniken verdedigden. In 1256 werd de strijd ten gunste van de bedelorden beslecht.

De oudste bedelorde is de door Franciscus van Assisi gestichte orde der minderbroeders (1209), in 1216 gevolgd door de dominicanenorde. In de 13de eeuw kwamen hierbij de karmelieten (1245) en de augustijnen-eremieten (1256), terwijl in 1424 de servieten volgden. Later werden nog verschillende andere orden als trinitarij, mercedarijers, miniemen en de broeders van barmhartigheid van Johannes de Deo onder de bedelorden gerangschikt. De bepalingen over de armoedebeleving werden met het oog op de veranderde omstandigheden voor de meeste orden verzacht.

De geest der bedelorden, hun armoede en eenvoud, inspireerden ook de architectuur van hun kerken. Deze zijn eenvoudig, ruim en licht, afgestemd op de volksprediking, zonder veel zijbeuken, zonder aparte klokketoren.

LIT. F. Vernet, *Les ordres mendiants* (1933); H. Ronow, *Die Baukunst der Bettelorden am Oberrhein* (1954); Y. J. M. Congar, *Aspects ecclésiologiques de la querelle entre mendiants et séculiers dans la seconde moitié du XIIIe siècle et le début du XIVe*, in: *Arch. d'hist. doct. et litt. du M. Age* (1962).

bederf, kwaliteitsachteruitgang en ten slotte het geheel onbruikbaar worden van goederen, speciaal van voedingsmiddelen, maar ook wel van geneesmiddelen. Dit is vaak het gevolg van aantasting door bacteriën of schimmels, maar kan ook het gevolg zijn van enzymwerking of andere chemische reacties.

Bederf bij bewaring van voedingsmiddelen en geneesmiddelen is meer of minder

tegen te gaan, o.m. door *conservering en door keuze van een geschikte bewaar-temperatuur.

Het bederf kan bestaan in het ontstaan van een ongewenste smaak (die niet schadelijk voor de gezondheid behoeft te zijn) – bijv. het zuur worden van melk, het 'sterk' (= ranzig) worden van boter –, maar ook in de vorming van stoffen die de gezondheid kunnen schaden.

Bederf kan optreden als gevolg van fysische, chemische, biochemische of biologische oorzaken.

1. **Fysische oorzaken**, bijv. *bevriezing*, waardoor sommige voedingsmiddelen, bijv. aardappelen, ongenietbaar worden.

2. **Chemische oorzaken**. De belangrijkste hiervan is oxidatie (*oxidatief bederf*), bijv. het ranzig worden van vet; oxidatie kan worden verhinderd door afsluiting van de lucht of toevoeging van antioxidantia.

3. **Biochemische oorzaken**. Onmiddellijk nadat de plant is geoogst of het dier is gedood, veroorzaken de daarin van nature voorkomende *enzymen* vele veranderingen, vnl. smaakwijzigingen en verkleuringen, bijv. van vlees en vis. Hoewel de werking van enzymen bij lage temperaturen langzamer verloopt, blijven zij tot ver beneden het vriespunt (–20 °C tot –40 °C) nog actief. Men kan ze onwerkzaam maken door verhitting tot ca. 70 à 90 °C (zie *blancheren [kookkunst]). Het is soms moeilijk een onderscheid te maken tussen enzymatisch bederf en bederf veroorzaakt door micro-organismen, daar ook dit laatste via enzymwerkingen verloopt.

4. **Biologische oorzaken**. Naast knaagdieren, insecten e.d. zijn vooral micro-organismen zoals schimmels (zie bijv. *black spot) en bacteriën als veroorzakers van bederf te noemen. Bij dit microbiologische bederf moet onderscheid gemaakt worden tussen micro-organismen die giftige stofwisselingsproducten (toxinen) afscheiden, bijv. *Clostridium botulinum* en **Staphylococcus aureus*, en micro-organismen die gisting of rotting veroorzaken. – Daarnaast kan voedsel, maar ook geneesmiddelen (tabletten, dranken), 'giftig' (= ziekteverwekkend) zijn doordat er ziekteverwekkende (= pathogene) micro-organismen (bijv. **Salmonella*) in voorkomen (eigenlijk geen bederf).

Het *toxine* van de beruchte *Clostridium botulinum* kan tot zeer ernstige *voedselvergiftiging (m.n. *botulisme) leiden. Het verraderlijkste is dat bij dit bederf in sommige gevallen geen waarschuwendesmaak- of reukverandering optreedt (al heeft voedsel met dit toxine veelal wel een verdachte geur en een ranzige smaak).

Genoemde bacterie groeit (dwz. vermenigvuldigt zich) alleen in afwezigheid van zuurstof, dus bijv. in van de lucht afgesloten ruimten, zoals een onvoldoende gesteriliseerd blik conserven (bijv. groente, vlees of vis) of een hermetisch gesloten ('gesealed') zuurstof ondoor-

laatbare plastic verpakking met bijv. vleeswaren, maar ook bijv. (binnen) in een stuk vlees of vis dat niet op de juiste wijze geconserveerd is. Bederf van een blik conserven door deze bacterie is vaak, maar niet altijd, te constateren doordat het blik bol is gaan staan (door gasontwikkeling). Het door de *Clostridium botulinum* geproduceerde toxine is hittelabel; het kan onschadelijk worden gemaakt door het voedsel 10 minuten te koken.

Het meest voorkomende bederf is een gevolg van *gisting. Soms bederft het voedsel door verzuring wegens vorming van melkzuur, boterzuur e.d.

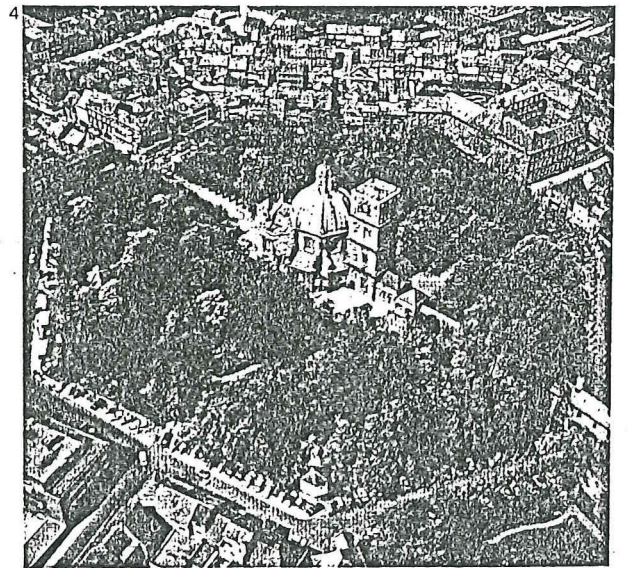
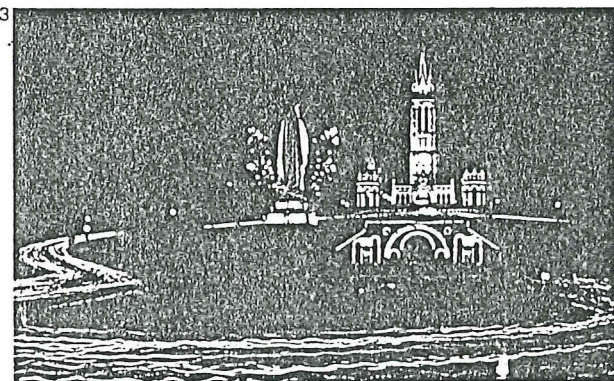
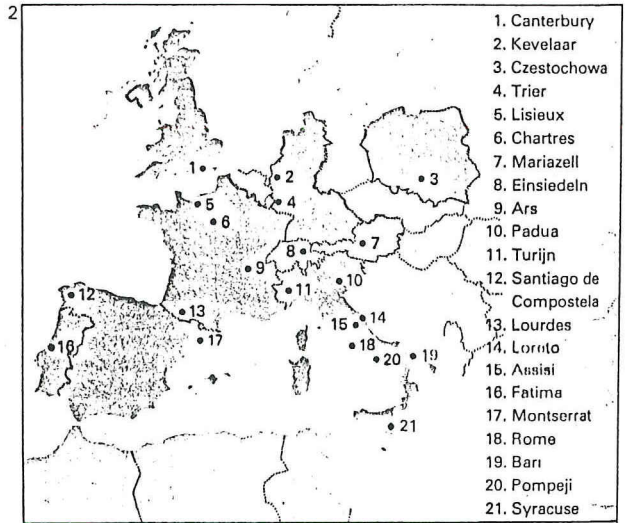
Wanneer niet voldoende koolhydraten aanwezig zijn, kan eiwitontleding optreden, gekenmerkt door de zeer onaangename geur als gevolg van o.a. aminen en zwavelverbindingen (*rotting). Vetten worden niet zo gemakkelijk door micro-organismen afgebroken, maar kunnen toch veranderingen ondergaan (ranzig worden).

bedevaart of pelgrimstocht (Fr.: *pèlerinage*; Eng.: *pilgrimage*; Duits: *Wallfahrt*), in het algemeen een reis naar een heilige plaats. In alle godsdiensten leeft de gedachte dat God aan bepaalde plaatsen een bepaalde heiliging of zegening heeft verbonden, die men slechts door er naar toe te reizen deelachtig kan worden. Dikwijls functioneert een bedevaart als middel ter bevestiging en bekrachtiging van de eenheid van een volk. – In de *joodse godsdienst (tot aan de verwoesting van de tempel in 70 n.c.) was de jaarlijkse tocht naar de tempel van Jeruzalem bedoeld als teken van verbondenheid met God en met elkaar: in één tempel werd gebeden en geofferd voor het hele volk.

In de *islam is de bedevaart naar Mekka, het oude Arabische nationale heiligdom, een van de vijf zgn. grondzuilen, hetgeen betekent dat elke islamiet deze bedevaart (**hadj*) eenmaal in zijn leven zou moeten maken. Vanwege de hoge kosten echter komt 98% van hen daar nooit aan toe. De bedevaart naar Mekka kent een reeks riten, zoals de zevenmalige omgang (*tawâf*) op de Ka'ba, de zwarte steen, zevenmaal heen en weer lopen tussen de heiligdommen Safa en Marwa, een bezoek aan de vlakte van Arafat, een wedloop naar Moezdalifa, het slachtfeest in Mina. Wie de hadj heeft verricht, geldt in eigen kring als een religieus deskundige.

In het *hindoëisme hebben de gelovigen eveneens het ideaal om eenmaal in hun leven een bedevaart te maken naar heilige plaatsen, tempels of rivieren. Daar verrichten zij heilige handelingen (**puja*) tot verering van de goden, brengen op een diagram (*jantra*) een offer onder het uitspreken van de voorgescreven formules (*mantra*).

In het *boeddhisme zijn het die plaatsen die talloze pelgrims trekken, waar op een of andere wijze een gedachtēnis aan Boeddha bowaard wordt. Grote tempel-

△ bedevaart: 1. De belangrijkste bedevaartplaatsen in België en Nederland. 2. De belangrijkste bedevaartplaatsen in Europa. 3. Kaarsenprocessie in Lourdes over de Esplanade des Processions. 4. Onze-Lieve-Vrouwbasiliek te Scherpenheuvel, een vermaarde Mariabedevaartkerk uit het begin van de 17de eeuw.

complexen getuigen daarvan, zoals te Buddh Gaya (Tibet), Kandy (Sri Lanka) en Rangoon (Birma). Voor een bedevaartsoord is het soms al voldoende, wanneer Boeddha geacht wordt daar tijdens zijn leven eens te zijn geweest; elders vereert men als relikwie enkele haren van Boeddha (Rangoon) of een tand (Kandy). In het christendom heeft de bedevaart zijn oorsprong in de bijzondere aandacht voor Christus' mensheid in de grote christologische strijd in de Oosterse Kerk (Concilie van Chalcedon in 451), die leidde tot een bezoek aan de heilige plaatsen van zijn geboorte, leven, lijden en sterven in Palestina, speciaal het Heilige

Graf. Daarbij waren betrokken de plaatsen van de oud- en nieuwtestamentische heiligen. Hieruit zijn in de navolgende eeuwen spontaan de voornaamste bedevaarten gegroeid naar de graven van Petrus en Paulus in Rome, van Jacobus in Santiago de Compostela en van Martinus in Tours. Talrijk zijn ook de Mariabedevaartplaatsen die steunen op historische en legendarische gebeurtenissen.

De middeleeuwen waren de glorierijke periode van de officiële bedevaarten. Aan de ene kant doordat de kerk met welgevallen het pelgrimeren naar heilige plaatsen in de hand werkte; de zgn. peregrinationes maiores (Jeruzalem, Rome en Compostela) kenden een hoge bloei. Aan de andere kant doordat de bedevaarten opgenomen werden in het kerkelijk en burgerlijk boetesysteem; op een aantal misdrijven stond als straf een boetedevaart en die straffen varieerden van eendagstochten in eigen land tot maan-

denlange afwezigheid. Bekend zijn afbeeldingen van de middeleeuwse pelgrim, met mantel en staf en op de hoed het tinnen, loden of zilveren pelgrimsteken. De grotere centra met vooral mariale devotie, die met de steun van bovenaf als het ware tot het kerkelijk instituut behoorden, konden zich gemakkelijk handhaven en vele plaatsen hebben ook nu nog een groot deel van hun aloude glorie bewaard (Lourdes, Fatima, Kevelaar). Maar naast de grote centra had zich van onderaf reeds in de middeleeuwen een andere vorm van bedevaart ontwikkeld, gericht op lokale heiligdommen, die een regionale aantrekkingskracht uitoefenden en 'gespecialiseerde' hulp verleenden. Deze vorm met haar eigenaardige mengeling van heiligenverering en volksgeloof werd door de hogere geestelijkheid geduld en door de lagere geestelijkheid gretig aanbevolen.

Er zijn bedevaarten bekend tegen de

bedevaart		
Een aantal bekende bedevaartplaatsen in Europa		
Land	Plaats	Persoon/voorwerp van vereering
Nederland	Amstordam (2) Boxmeer (5) Brielle (3) Heiloo (1) 's-Hertogenbosch (4) Maastricht (6) Wittem (7)	Sacrament van Mirakol Miraculous Blood Martelaren van Gorcum O.-L.-Vrouw ter Nood Zoete Lieve Vrouw O.-L.-Vrouw Sterre der Zee Gerardus Majella
België	Banneux (13) Beauraing (14) Bon-Secours (12) Brugge (1) Dadizele (7) Denderbelle (8) Geel (5) Gistel (2) Halle (11) Kontich (4) Leuven (10) Oostakker (3) Scherpenheuvel (9) Tongerlo (6)	O.-L.-Vrouw O.-L.-Vrouw O.-L.-Vrouw Heilig Bloed O.-L.-Vrouw H. Cornelius St.-Dymphna St.-Godelieve O.-L.-Vrouw H. Rita Pater Damiaan O.-L.-Vrouw O.-L.-Vrouw St.-Siardus
Duitsland	Kevelaar (2) Trier (4)	O.-L.-Vrouw Heilige Tuniek van Christus
Frankrijk	Ars (9) Chartres (6) Lisioux (5) Lourdes (13) Canterbury (1)	Pastoor van Ars O.-L.-Vrouw H. Theresia O.-L.-Vrouw van de Onbevleete Ontvangenis Thomas Becket
Groot-Brittannië	Assisi (15)	Franciscus
Italië	Bari (19) Loreto (14) Padua (10) Pompeji (20) Rome (18) Syracuse (21) Turijn (11)	Nicolaas O.-L.-Vrouw H. Antonius O.-L.-Vrouw van de Rozenkrans Petrus en Paulus Madonna der Tranen H. Lijkwade
Oostenrijk	Mariazell (7)	O.-L.-Vrouw
Polen	Częstochowa (3)	Zwarte Madonna
Portugal	Fatima (16)	O.-L.-Vrouw
Spanje	Montserrat (17) Santiago de Compostela (12)	Zwarte Madonna Jacobus de Meerdere
Zwitserland	Einsiedeln (8)	O.-L.-Vrouw

Muslim pilgrimage (1979); B. Wassor, *Nederlandse pelgrims naar het Heilige Land* (1983); *Pelgrims door de eeuwen heen. Santiago de Compostela* (1985).

bedevaartkerk, kerk die door het bezit van een bijzonder relikwie veel pelgrims trekt en daarom meestal een breed schip en dwarsschip heeft. De vroeg-christelijke en romaanse ringkrochten (zie *crypt; *confessio), de latere kooromgangen, ook de soms onderling corresponderende straalkapellen zijn ontstaan uit de noodzaak de toegang tot en het circuleren om de plaats waar de vereerde voorwerpen bewaard en tentoongesteld waren, te vergemakkelijken. Santiago de Compostela bezat in de middeleeuwen de belangrijkste bedevaartkerk; op de wegen erheen werden verwante kerken gebouwd: Toulouse, Conques e.a. Renaissance en barok gaven hun bedevaartkerken een centrale of centraliserende aanleg (bij voorbeeld Santa Maria di Loreto te Rome); ook bouwde men wel - in- of uitwendig - loggia's, vanwaaraf de relieken konden worden aanschouwd. In latere eeuwen, tot in onze dagen, werden in verschillende bedevaartplaatsen vaak reusachtige kerken gebouwd met het oog op de grote aantallen pelgrims. De bekendste daarvan is de ondergrondse basiliek in Lourdes.

Bedford, stad in Groot-Brittannië, hoofdplaats van het Engelse graafschap Bedfordshire, in de vallei van de Ouse, met (1981) 75 632 inw. Industriestad (gas- en stoomturbines, dieselmotoren, maal machines, lampen, enz.) en handelscentrum van de agrarische omgeving. Cecil Higgins Art Gallery (aquarellen, prenten, sculpturen, glas, keramiek, kostuums), Enbankment Museum (lokale vondsten, stads geschiedenis). Het Bunyan Meeting House (1850) staat op de plaats waar Bunyan, die nabij Bedford geboren werd (1628), zijn *Pilgrim's progress* (1678) schreef (Bunyan Museum). In de openbare bibliotheek wordt een Bunyancollectie bewaard. Het huis van John Howard (1726-1790), de man die de stoot heeft gegeven tot de hervorming van het gevangeniswezen, staat nabij de Congregational Church, die mede door Howard werd gesticht (1772). In Bedford werd ook de schrijver Mark *Rutherford geboren.

Bedford, David Vickerman (Londen 4 aug. 1937), Brits componist, studeerde aan de Royal Academy of Music in Londen bij L. Berkeley, in Venetië bij L. Nono en aansluitend een jaar in een studio voor elektronische muziek te Milaan. Hij werd daarna docent aan Queen's College in Londen en was daarnaast tevens werkzaam als organist bij de popgroep The Whole World van Kevin Ayers, onder invloed waarvan hij pop- en rockmuziek componeerde. Ook schreef hij het orkestarrangement voor Mike Oldfields *Tubular Bell's* (1976). Voorts componeerde hij veel voor kinderen en amateurs.

WRK. Orkest: *This one for you* (1965); *Gastrola* (1968); *The valley sloop, the snakes and the*

meest uiteenlopende kwalen en noden: tegen kinkhoest en bedwateren, tegen kankers, tegen keelpijn, om verlost te worden van kwade dromen, tegen brand in het vlas of spruw bij de kippen.

In hun traditionele vorm bevatten de volksbedevaarten vele aantrekkelijke volkskundige elementen. Zo komen de volksopvattingen tot uiting in de keuze van het patroenschap. Dat werd bepaald op grond van analoge gegevens uit het leven of het martelaarschap van de heilige: de H. Catharina, die op een wiel was geradbraakt, werd aangeroepen tegen katrienewiel (= ringworm) en tegen ringvormige brand in het vlas; of door overeenstemming tussen de naam van de heilige en die van de ziekte: de H. Rosa tegen de roos; het H. Bloed tegen bloedingen.

De volksopvattingen komen eveneens tot uiting in de bedevaartgebruiken. Voor sommige bedevaarten gold als voorschrift dat ze 's nachts of nuchter, of met drie personen of met negen (onschuldige) kinderen gehouden moesten worden, wat echte taboevoorschriften zijn. In dezelfde lijn ligt ook het 'offeren' van voorwerpen aan een heilige, om

daardoor bijv. van een kwaal verlost te worden (spijkers tegen zweren, haarspelden tegen hoofdpijn). Vaak ook een verzilverd miniatuur van het zieke orgaan of lichaamsdeel, *ex-voto geheten. Van het heiligdom werd vaak een bedevaartvaantje meegebracht en 'het gewijd': gewijd water, al of niet uit een miraculeuze bron ter plaatse, of gewijde grond, of gewijde broodjes voor mens of vee.

Op de grote bedevaartplaatsen na (Lourdes, Fatima, Rome) verloren veel plaatsen hun betekenis ten gevolge van de liturgische herleving na het Tweede Vaticaans Concilie, maar aan het einde van de jaren tachtig keerde de belangstelling weer terug.

LIT. R. Kriss en L. Rettenbeck, *Wallfahrtsorte Europas* (1950); R. Roussel, *Les pèlerinages à travers les siècles* (1954); *Volkskundeatlas voor Nederland en Vlaams-België*, afl. II en III (1959); *Wallfahrten heute*, uitgeg. d. M. Wagner en A. Fink (1960); P.C. Boeren, *Heiligdomsvaart Maastricht* (1962); J. van Herwaarden, *Pelgrimstochten* (1974); *Opgelegde bedevaarten* (1978; diss.); J. Sumption, *Pilgrimage. An image of mediaeval religion* (1975); M. Amin, *Pilgrimage to Mecca* (1978); Fokha e.a., *Mecca. The*